

Dr. Gál István László

Az offshore halála: brókerbotrányok és pénzmosás

I. szekció

2016.09.08. (csütörtök)

16:50 – 17:30

„Szólón azt szokta mondani, hogy a törvények hasonlatosak a pókhálóhoz. Ha valami aprócska dolog hull belé, azt gyorsan fogságba veti. Ám ha valami súlyosabb, az átszakítja, és már ki is szabadult belőle...”

(Diogenész Laertiosz)

Az üzleti életben a döntéshozatalt megelőző mérlegelés során többfajta kockázattal szembesül a döntéshozó, mindig a kockázatot a várható hozamokkal összevetve lehet csak meghozni az üzleti döntéseket¹. Létezik azonban egy speciális kockázat, amely jelentőségét tekintve semmivel sem kisebb például az árfolyamkockázatnál vagy a piaci kockázatnál, ez a büntetőjogi kockázat. Ugyan lehet és kell is jogászokat (jogtanácsosokat, ügyvédeket) alkalmazni a felmerülő problémák megoldására vagy tanácsadás céljából, a döntéshozó azonban csak akkor tudja a megfelelő kérdéseket feltenni a jogban járatos szakembernek, ha maga is tisztában van a gazdasági büntetőjog alapvető összefüggéseivel, emellett természetesen ő viseli a büntetőjogi felelősséget is. Ezért a szerződéseket előkészítő (elsősorban polgári jogász) ügyvédeken kívül fontos rendszeres kapcsolatot tartani büntetőjoggal is.

A 2015 év elején kirobbant magyar brókerbotrány, vagyis az így nevezett bűncselekmény-sorozat, valamint a 2016-os offshore botrány (a Panama-akták) felhívták a figyelmet arra, hogy a könyvelőknek és könyvvizsgálóknak sokkal jobban oda kell figyelniük arra a kötelességükre, amelyet a hatályos 2007. évi CXXXVI. törvény ír elő a számukra: azonosítani kell az ügyfeleiket, és pénzmosás gyanúja esetén jelenteni kell a gyanús körülményeket a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodájának. Mindezt azonban jelenleg egy olyan makro környezetben kell megtenni, amikor az elhúzódó gazdasági válság miatt az ügyfelek többsége, vagyis a becsületes vállalkozók egyre nehezebb gazdasági-pénzügyi helyzetben próbálják a cégeiket működtetni, és természetesen csak annyi közterhet szeretnének fizetni, amennyit minimálisan szükséges és kell. Ha nem így gondolkoznának, még nagyobb versenyhátrányba kerülnének azokkal az üzlettársakkal szemben, akik rendszeresen megkerülik vagy megsértik a jogi (sőt a büntetőjogi) előírásokat is.

„A gazdasági válságnak és általában minden krízisnek jellemző sajátossága, hogy sürgős megoldásra váró problémák egész sorát veti fel.”² Álláspontom szerint a terápia egyik alappillére a szigorúbb szabályozáshoz való visszatérés lesz, a közgazdaságtan main stream-je is a keynesi gondolatokat porolja le az elmúlt években. Soros György kijelenti például, hogy „rég nem használt politikai eszközöket kell ismét aktiválnunk”.³ A nyugati országokban mintha a '30-as évek szellemi fordulata ismétlődne, amikor az állami

¹ A szerző a tanulmányt a Bolyai János kutatói ösztöndíj (2015-2018) támogatásával írta. A jelen tudományos közleményt a szerző a Pécsi Tudományegyetem alapításának 650. évfordulója emlékének szenteli.

²György Ernő: A válságjog kialakulása Budapest, 1933. 9. oldal

³Soros György: A 2008-as összeomlás és következményei Scolar Kiadó Budapest, 2010. 255. oldal

beavatkozást és annak közvetlen formáit már nem csupán a marxisták vélték a jövő meghatározó, sőt elkerülhetetlen fő irányának.”⁴ Kijelenthetjük, hogy nemcsak a bankokat, hanem a hitelkihelyezésben érintett valamennyi intézményt szabályozni kell. Óvatosan kell bánni továbbá a tőkeáttétellel, nem elég csak a számszerűsíthető kockázattal kalkulálni. Visszatérünk tehát a szigorúbb jogszabályi keretekhez, amelyre jó példa a „Wall Street reform és fogyasztóvédelmi törvény” (2010), amely a legátfogóbb pénzügyi szabályrendszer a nagy válság óta. Egy modern piacgazdaság a XXI. században a jogi kereteken túlmutató állami szerepvállalást is igényel. Erre először az 1929-33-as nagy világgazdasági válság hívta fel a közgazdászok figyelmét.

A 2007-2008-ban kirobbant, és hatásaiban még 2016-ban is érezhető gazdasági világválság ellen küzdelem büntetőjogi eszközei közé sorolhatók azok a büntetőjogi szabályok is, különösképpen az offshore ipar elleni nemzetközi összefogás, amelyek végső soron az USA-ból indultak ki a válság kirobbanása után, és amelynek a 2016-os Panama-papírok újabb lendületet adtak. A világ GDP-je tőzsdei és egyéb virtuális értékpapírok figyelembevételével egyes becslések szerint 500.000 milliárd dollár, míg a virtuális/spekulációs „bit-pénz” nélkül csak 50.000 milliárd. Az említett tőkeáramlások több, mint fele offshore-cégek közreműködésével zajlik.⁵

Az offshore⁶ a Brother Layman által citált, nemzetközileg is elfogadott meghatározás szerinti angol szóösszetétel eredetileg a hajózásban elterjedt, part menti, parthoz közeli jelentéstartalommal bír, a part („shore”), illetve az azon túli („off”) dolgokra vonatkoztatva, pl. ilyen olajfúrótornyot, hajózást, de széljártást is. Korábban az adózással kapcsolatban a területen kívüliség, az adómentesség vagy az adóparadicsom szinonimájaként hallhattunk róla, ma már az adócsalás megszüntetendő eszközöként kerül legtöbbször említésre. Az angolszász „*a szigetünk partjainál végződik a mi világunk*” szemlélet alapján az „offshore” a külföldi, a mások világa, s nem angol, vagy amerikai, vagy ausztrál, stb. emberre/entitásra is utal, mely jelentésnek ekkor nincs köze az offshore-céges adóparadicsomhoz a hétköznapi szóhasználatában ezen nemzeteknek. Erre ők a tax heaven szót használják inkább.

Ezen társaságok a bejegyző ország joga szerint olyan megkülönböztetett adó- (régbben gyakran még vám-) előnyökre jogosultak, amelyekre a belföldi („onshore”) társaságok nem. Ennek feltétele az, hogy csak külföldön végezhetik tevékenységüket, belföldről jövedelmük nem származhat, s jogrendszerükben a belföldi tulajdonos ki volt zárva ezen cégek valódi tulajdonlásából (de a névleges/nominee tulajdonlás sokszor engedélyezett volt), valamint kellő titoktartási szabályozással védték azt, hogy ne kelljen kiadniuk az ilyen cégek valódi irányítóinak/haszonélvezőinek (UBO) adatait. Mivel az offshore-cég meghatározást régen is minimum az adóelkerülés diszkrét bája lengte körül, ezért az ilyen lehetőséget biztosító országok

⁴Csaba László: Keynesi reneszánsz? (=PénzügyiSzemle55. évf. 1. sz. / 2010. 6. oldal)

⁵Brother Layman: Az offshore halála HVG Kiadó Budapest, 2010. 108. oldal

⁶Brother Layman: Az offshore halála HVG Kiadó Budapest, 2010. 106-108. oldalalaján

szalonképeőbb megnevezést használtak jogrendszerükben ezek megnevezésére, mint pl. International Business Company (IBC).

Az offshore cégek különösen alkalmasak adócsalás és pénzmosás elkövetésére, a vagyon eltüntetésére, a gazdagodás leplezésére, de a legtöbb gazdasági bűncselekmény elkövetésének a megkönnyítésére is.

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények képezik az alapját az új magyar Btk. (2012. évi C. törvény) gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos szabályozásának, vagyis az új magyar gazdasági büntetőjognak. A gazdasági bűncselekmények jelenleg a Btk. következő fejezeteiben találhatók meg: XXXVIII. Fejezet (A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények), XXXIX. Fejezet (A költségvetést károsító bűncselekmények), XL. Fejezet (Pénzmosás), XLI. Fejezet (A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények), XLII. Fejezet (A fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények).

A gazdasági büntetőjog az anyagi büntetőjog egyik önálló részterülete, méghozzá álláspontunk szerint a leginkább elkülönülő szegmense. Azoknak a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli jogszabályoknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy a gazdasági rendet (azaz az aktuális, uralkodó gazdasági szisztéma szabályszerű működését) fenyegető cselekmények közül melyek minősülnek bűncselekménynek, ezek elkövetőit hogyan kell felelősségre vonni, és velük szemben milyen szankciókat, miként kell alkalmazni.

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények címében egyértelműen kifejezésre juttatja a jogalkotó, hogy mi a védett különös jogi tárgy ezen bűncselekményeknek: a gazdaság (Alaptörvény szerinti) szabályos működése. Ez a legfontosabb elhatárolási ismérv, amely megkülönbözteti a gazdasági bűncselekményeket a vagyon elleni bűncselekményektől.

A gazdaság kriminológiai értelemben feketegazdaságra és fehérgazdaságra osztható, ez utóbbi kifejezés a törvényszerű, legális gazdaságot jelöli, azaz a legális vállalkozások legális tevékenységét, ahol a gazdasági élet szereplői maradéktalanul betartják a jogszabályi előírásokat. A kettő között helyezkedik el a „szürkegazdaság”, amelyhez főként a jogszerű tevékenységet folytató, de szükséghelyzetből (vagy egyéb, racionális gazdasági megfontolásokkal magyarázható okból) adóelkerülő magatartást tanúsító vállalkozások tartoznak.

A gazdasági büntetőjog magatartásszabályozó eszköz. Alkalmas a gazdasági szereplők cselekvéseinek bizonyos, a társadalom által elvárt irányba terelésére. Ezt a szerepét azonban csak akkor tudja betölteni, ha a többség vagy önkéntes jogkövetéssel betartja az előírt szabályokat, vagy a szankciótól való félelem miatt nem lépik át a jogalanyok a büntetőjog által kijelölt korlátokat. A gazdasági büntetőjog azonban elveszíti a magatartásszabályozó szerepét, ha a többség nem tartja ezeket be (például rendszeresen adócsalást

követnek el), és a hébe-hóba lebukó elkövetők szinte jogosan érezhetik áldozatnak magukat. Sokat ronthat a helyzeten, ha az állampolgárok azt látják, hogy a vezető politikusok és a gazdasági elit tagjai szintén nem tartják magukra nézve kötelezőnek a gazdasági büntetőjogi szabályokat. Ebben az esetben a gazdasági büntetőjog már nem mint magatartásszabályozó, hanem sokkal inkább mint bizonytalansági tényező, mint egy a gazdasági kockázaton kívüli, további kockázat jelenik meg a piaci szereplők fejében. Ez veszélyes folyamat, hiszen az eredetileg jó célt szolgáló szabályokat kétélű karddá változtatja. Ha túl sok a mellékhatás, az egy idő után megkérdőjelezi a gyógyszer használatának a létjogosultságát.

Végül be kell ismernünk, hogy a magyar büntetőjog a rendszerváltás óta bizonyos működési zavarokat mutat. A gazdasági élet szereplőinek a sok büntetőjogi tilalom láttán, ezeket összehasonlítva a gazdasági bűncselekmény miatt ténylegesen elítélt személyek számával, az a véleménye alakulhat ki, hogy ezeket a tilalmakat nem kell túlzottan komolyan venni. Emellett más kérdés az, hogy valaki ténylegesen elkövetett egy gazdasági bűncselekményt, és megint más kérdés, hogy mit lehet a bíróság előtt bizonyítani. Ma ugyanis a védőügyvédek összességében jobban felkészültek, mint a nyomozó hatóság tagjai. Ez azonban megváltozhat a jövőben. Talán javul majd a felderítési hatékonyság, és talán abban is reménykedhetünk, hogy csökkenni fog a ténylegesen elkövetett gazdasági bűncselekmények száma. Ahhoz, hogy a 2015-ös brókerbotrányhoz hasonló bűncselekmények a jövőben megelőzhetőek legyenek, meg kellene erősödnie a magyar gazdaságban is az üzleti etikának. Büntetőjoggal nem lehet mindent megoldani. Tanítómesterem, Földvári József professzor, a Pécsi Tudományegyetem egykori rektora mindig azt szokta mondani: „A büntetőjog nem alkalmas társadalmi problémák megoldására. Sőt tovább megyek: a büntetőjog önmagában még a büntetőjogi problémákat sem tudja megoldani.”